

פרשת נשא: האם כהן רווק רשאי לברך ברכת כהנים

פתיחה

בפרשת השבוע כותבת התורה את ברכת הכהנים, אותה מצווים אהרון ובניו לברך את ישראל. נחלקו המפרשים בשאלה, האם כשם שמצווה על הכהנים לברך, כך מצווה על שאר הציבור להתברך:

השערי תשובה (קכח, ב) הביא בשם ספר חרדים, שיש מצווה גם על הקהל להתברך. **הריטב"א** (סוכה לא ע"ב ד"ה ומה) וראשונים נוספים חלקו וכתבו, שיש רק מצווה על הכהן לברך, ולא על הציבור להתברך וכפי שמשמע מלשון הפסוק. כפי שראינו בעבר (נשא שנה ג'), נפקא מינה למחלוקת זו תהיה, האם על השומע ברכת כהנים באמצע שמונה עשרה יש להפסיק ולהקשיב לה בשתיקה:

א. **הגרש"ז אויערבך** (תפילה, נשיאת כפים, אות ג) סבר, שכיוון שלדעת ספר החרדים מצווה להתברך חובה להפסיק, וכן פסק **הרב משה פיינשטיין** (אגרות משה או"ח ה, ב). ב. **הרב אלישיב** (הערות על מסכת סוטה לח ע"ב) חלק וסבר שאין צורך, כי לדעת רוב הראשונים אין מצווה להתברך, וכן פסק **הרב עובדיה** (או"ח ז, יב), שצירף את הטעם שהעוסק במצווה פטור ממצווה אחרת, ובלשונו:

"כל קבל דנא (= לפי מה שראינו עד כה) נראה, שאין חיוב בדבר להפסיק בתפלת שמונה עשרה אפילו בין ברכה לברכה, ובפרט שהחתם סופר מעיד בגודלו שרוב הפוסקים סוברים להלכה כהריטב"א, שאין שום מצווה על ישראל להתברך. ועוד, דהא קיימא לן העוסק במצווה פטור מן המצווה."

בעקבות פסוקי התורה העוסקים בברכת הכהנים, נעסוק השבוע בעניינים הקשורים לברכה זו. נפתח במחלוקת הפוסקים, האם כהן שהרג בשוגג ובאונס (למשל בתאונת דרכים), יכול להמשיך לשאת את כפיו, ומה הדין כאשר חזר בתשובה. לאחר מכן נראה את הדין סביב השאלה האם כהן רווק רשאי לשאת כפיו, ומדוע לא נהגו לשאת כפיים בחוץ לארץ וכמעט כל השנה.

כהן שהרג

האם כהן שהרג יכול לשאת כפיו? כדי לענות שאלה זו, יש לפתוח במעמד הכהן. הגמרא במסכת גיטין (סא ע"א) כותבת, שהכהנים התייחדו וקודשו משאר העם, ולומדת דין זה מהמילה 'וקדשתו'. מעמד זה אמנם לא מונע מהכהן לשלם במקרה בו הזיק (ולא כפי שקבעו חוקי חמורבי (עיין בדף לפרשת משפטים שנה ג')), אך בכל זאת יש לו זכויות, כמו עלייה לתורה ראשון, ולברך ראשון.

עם כל זאת, מעמדו המיוחד של הכהן המתבטא גם בזכות לברך את ישראל - נפגע בחלק מהמקרים. הגמרא במסכת ברכות (לב ע"ב) מביאה את דברי רבי יוחנן הלומד מהפסוק 'ידיכם דמים מלאו', המספר על היום שהכהנים הרגו את זכריה בן יהוידע הכהן (בעקבות כך שלא קיבל את יואש כאלוה), שכל כהן שהרג את הנפש - אינו נושא יותר את כפיו, ובלשון **המהרש"א** (שם):

"כל כהן שהרג את הנפש. קאי ארישא דקרא (= דורש את ראש הפסוק), שאמר ובפרשכם כפיכם גם ביום כי תרבו תפילה דהיינו ביום הכיפורים, שמרבין בתפלת נעילה כדאמרינן בילקוט שאז בתענית ביום הכיפורים מרבין נשיאת כפים בכל התפלות, אינני שומע, כי ידיכם דמים מלאו דהיינו בהריגת זכריה ביום הכיפורים."

כפי שהעירו **התוספות** (סנהדרין לה ד"ה שנאמר), פגיעה זו מתייחסת רק לברכת כהנים, כיוון שלא ייתכן שכהן שהרג באמצעות ידיו יברך בהן, אבל את עבודתו בבית המקדש הכהן יכול להמשיך, ולראייה שהגמרא כותבת שכהן שרצח אפשר לקחתו מבית המקדש אפילו באמצע עבודתו - מוכח שיכול להמשיך לעבוד למרות שרצח.

הריגה בשוגג ובאונס

א. **שוגג**: בפשטות, מכך שרבי יוחנן הביא כדי ללמד פסוק זה את הדוגמא של זכריה שנרצח בבית המקדש, משמע שדין זה נכון רק במקרה בו הכהן הרג במזיד את הנפש. למרות זאת, **הרמב"ם** למד מכך שהגמרא כתבה 'כל כהן שהרג', שגם כאשר הכהן הרג בשוגג לא ישא כפיו, כיוון שגם הרג בשוגג הוא הרג, וידידיו נעשות קטיגור ולא יכולות לברך, וכן פסק **השולחן ערוך** (קכח, לה).

ב. **אונס**: לכאורה לפי טעם זה, גם כהן שהרג באונס (למשל שנסע ברכב במהירות הגיוניות, ובכל זאת הרג מסיבה שאינה תלויה בו) לא יוכל לשאת כפיו, שהרי ידידיו מלאות דמים ואין הן ראויות לברך את ישראל, ואכן כך פסק **הפרי מגדים** (שם, אשל אברהם נא), שלפחות לכתחילה עליו להימנע מלעלות לדוכן. גם **הרב עובדיה** (יחזקאל דעת ה, טז) צעד בשיטה זו, כיוון שספק ברכות להקל.

האליה רבה (קכח, ג) וכן **המגן גיבורים** (שם, טו) חלקו וסברו שאין הדבר כך, וכהן שהרג באונס יכול לשאת כפיו, כיוון שהטעם של 'אין קטגור נעשה סניגור' לא שייך בו. משום כך לשיטתם, כהן שנהג במהירות הגיונית (גם אם מספר קמ"ש מעל המותר) ובכל זאת בטעות הרג שלא באשמתו, נחשב אנוס ויכול לשאת כפיו.

חזרה בתשובה

אם כן כאמור, כהן שהרג במזיד או בשוגג לכל השיטות אינו רשאי לשאת שוב כפיו. נחלקו הפוסקים מה הדין כאשר חזר בתשובה:

א. דעה ראשונה, שכפי שנראה מהווה דעת ביניים, היא דעת **הפרי חדש** (קכח, לז) ו**המשנה ברורה** (ביאור הלכה ד"ה אפילו) שסברו, שרק במקרה בו הכהן הרג בשוגג יכול לשאת את כפיו כאשר עשה תשובה, אבל לא כאשר הרג במזיד. בטעם הדבר נימקו, שכאשר הרג בשוגג, על אף שידידיו הרגו, מכל מקום אין הוא רשע גמור, ולכן תשובה מועילה - מה שאין כן במזיד שידידיו מגואלות בדם. עוד הוסיף המשנה ברורה, שבמקרה בו כבר עלה לדוכן, גם אם רצח במזיד אין להורידו כיוון שעשה תשובה.

ב. אפשרות חולקת והמחמירה ביותר, היא דעת **הרמב"ם והשולחן ערוך** (שם, לה). הם נקטו, שגם אם הכהן חזר בתשובה שלמה והוא כבר צדיק גמור שנים רבות - מכל מקום אין הוא יכול לשוב ולשאת כפיו. בטעם הדבר נימקו, שגם אם חזר בתשובה, אחרי הכל ידידיו הרגו, וידידים שהרגו והשתמשו לדבר רע, אינם יכולות לברך את ישראל, ובלשון **הילקוט יוסף** (קכח, עה):

"כהן שהרג את הנפש, בין בשוגג בין במזיד, אף על פי שעשה תשובה, לא יישא כפיו. לפיכך כהן שהיה נוהג במכונית,

וגרם בידים לתאונה קטלנית, אם נהג ברשלנות, כגון שנסע במהירות מופרזת, נפסל מלעלות לדוכן לישא כפיו לעולם, אף על פי שעשה תשובה, שהואיל ויצאה תקלה מתחת ידו באיבוד נפש מישראל, אין קטגור נעשה סניגור¹."

אמנם הוסיף הילקוט יוסף, ישנם שני מקרים בהם בכל זאת חזרה בתשובה מועילה: לעיל ראינו, שהרב עובדיה פוסק שגם כאשר הכהן הרג באונס עליו להימנע מלשאת כפיו, אך במקרה בו חזר בתשובה - אפשר לצרף את הדעות המקילות ולהתיר. כמו כן, במקרה בו פגע בשוגג באדם זקן שנפטר רק לאחר מספר ימים, ניתן לתלות את המוות בגורמים אחרים, ובמקום תשובה להתיר. ג. דעה שלישית והמקילה ביותר היא דעת הרמ"א (קכח, לה) שסבר בעקבות הטור ורש"י (שם), שאפילו במקרה בו הכהן רצח במזיד אדם, כאשר הוא חוזר בתשובה - מותר לו לשאת שוב את כפיו. בטעם הדבר נימק, שעל אף שמעיקר הדין אכן הוא פסול מלעלות לדוכן כיוון שידיו שאמורות לברך רצחו, בכל זאת כדי לא לסגור בפניו את האופציה לחזרה בתשובה הקלו.

ראייה לדבריהם הביאו מהירושלמי הכותב, שאפילו אם הכהן מגלה עריות ושופך דמים - עדיין הוא יכול לשאת את כפיו. ועל אף שמדברי הירושלמי משמע, שאין צורך שהכהן יחזור בתשובה כדי שיוכל להמשיך לשאת כפיו, כדי לא ליצור מחלוקת בינו לבין הבבלי האוסר, צריך לומר שהירושלמי מדבר על מקרה בו הכהן חזר בתשובה.

כהן רווק

עד כה עסקנו במחלוקת הפוסקים, האם כהן שהרג את הנפש יכול לשאת כפיו. שאלה נוספת שדנו בה הפוסקים היא, האם כהן רווק יכול לשאת כפיו:

א. הראשון שסבר שאין רשות לכהן רווק (וכן כהן הנמצא בשנת אבל) לעלות לדוכן ולברך הוא רבינו יהודה, כפי שהובא בשמו בשיבולי הלקט (ענין תפילה ס' כג). בטעם הדבר נימק, שהכהן המברך צריך להיות בשמחה שהרי בסברא רק 'טוב לב הוא יברך', והגמרא ביבמות (סב ע"ב) כותבת, שהשרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה.

כדעה זו נהגו חלק מהתוניםאים, וגם הרמ"א (קכח, מד), על אף שכתב שבפועל נוהגים שכהן רווק נושא כפיו (כדעת הרשב"א שנראה להלן) מכל מקום הוסיף שאין למחות בכהן רווק שאינו עולה לדוכן כיוון שיכול לסמוך על דעת רבינו יהודה, ובלבד שייצא מבית הכנסת ב'רצה' ובשעה שהחזן קורא 'כהנים' לחשוש לדעות המחייבות כהן רווק לעלות, ובלשונו:

"הגה: ויש אומרים דאינו נושא כפיו, דהשרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה, והמברך יש לו להיות בשמחה (מרדכי). ונהגו שנושא כפיו אף על פי שאינו נשוי, ומכל מקום הרוצה שלא לישא כפיו אין מוחין בידו, רק שלא יהא בבית הכנסת בשעה שקורין כהנים."

ב. הרשב"א (א, פה) חלק על רבינו יהודה וסבר, שגם על כהן רווק יש חובה לשאת כפיו. לשאלה האם יש לנהוג כרבינו יהודה השיב, שלא כתוב בגמרא שהכהן המברך צריך להיות בשמחה, משום כך לא ייתכן שהכהן הרווק לא יקיים מצוות עשה בכל יום מטעם זה. בעקבותיו כך פסקו להלכה הרדב"ז (ד, קכח) והשולחן ערוך (קכח, מד), וכן נוהגים בפועל רוב הציבור.

ג. דעה ממוצעת בין הדעות, היא דעתו של האור לציון (ב, ח, ח) שכתב, שעל אף שמעיקר הדין כהן רווק צריך לעלות לדוכן ולברך כפסק השולחן ערוך, מכל מקום ביום בו הוא מרגיש עצבות, ראוי לחוש לדעת רבינו יהודה הסובר שאין לברך. יש להוסיף, שגם לשיטתו, על הכהן לצאת מבית הכנסת בברכת כהנים, לחשוש לדעת השולחן ערוך הסובר שעליו לעלות לדוכן גם במצב של עצב.

עלייה לדוכן בחוץ לארץ

כאמור, לדעת רבינו יהודה אין לכהן רווק לשאת כפיו כיוון שהוא לא שרוי בשמחה. על בסיס טעם זה, רצו חלק מהפוסקים להסביר מנהג נוסף. למרות שהתורה לא חילקה בין ארץ ישראל לחוץ לארץ בדבר נשיאת הכפיים, הרי שלמעשה בחוץ לארץ (ובמספר מקומות בארץ), לא נהגו הכהנים לשאת כפיהם, למעט במוסף של ימים טובים. ביישוב המנהג נאמרו טעמים רבים:

א. המהרי"ל (החדשות, ס' כא) כתב, שנהגו הכהנים לטבול לפני עלייתם לדוכן, ויש זמנים שהטבילה קשה להם בגלל הקור, או מחמת הבושה, לכן נהגו לשאת כפיים רק בימים טובים. ב. טעם נוסף הביא המהרי"ל (שם), שלמרות שנשיאת הכפיים לוקחת זמן מועט, בכל זאת כדי לא לבטל את העם ממלאכה ומלימוד תורה לא עולים לדוכן, למעט בימים טובים בהם לא עובדים.

ג. טעם נוסף הביא הבית אפרים (ס' ו'), שלדעת פוסקים רבים הכהנים בזמן הזה אינם כהני וודאי אלא רק כהני חזקה, משום כך נמנעים לברך רוב השנה מחשש ברכה לבטלה. ד. טעם רביעי הקשור לעניינו הביא הרמ"א (קכח, מד) שכתב, שכיוון ש"רק טוב לב הוא יברך" רק ביום טוב בתפילת מוסף כאשר שמחים לקראת אכילת סעודת החג ניתן לברך, ובלשונו:

"נהגו בכל מדינות אלו שאין נושאים כפים אלא ביום טוב, משום שאז שריים בשמחת יום טוב, וטוב לב הוא יברך; מה שאין כן בשאר ימים, אפילו בשבתות השנה, שטרודים בהרהורים על מחייתם ועל ביטול מלאכתם. ואפילו ביום טוב, אין נושאים כפים אלא בתפלת מוסף, שיוצאים אז מבית הכנסת וישמחו בשמחת יום טוב."

מכל מקום כפי שכתבו רבים, כשם שלא סמכו על דעת רבינו יהודה לפטור כהן רווק מברכת כהנים, גם במקרה זה, הנימוקים השונים לפטור את הכהנים מלקיים כל יום מצוות עשה - אינם מספיקים, ואלו רק נועדו ליישב את המנהג. בעקבות כך פוסקים לא מעטים וביניהם השולחן ערוך והגר"א כתבו, שגם בחוץ לארץ חובה על הכהנים לשאת כפיים בכל יום.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שיעוד אנשים יקראו...²

¹ יש להעיר, שהגר"א הבין אחרת את דברי השולחן ערוך. שני סעיפים לאחר מכן דן השולחן ערוך בשאלה האם מומר יכול לעלות לדוכן, והביא שיש הסוברים שמותר. האליה רבה וכן הרב עובדיה הבינו, שאין קשר בין הסעיפים ויש חילוק בין כהן שהרג למומר. הגר"א לעומת זאת הבין שהשולחן ערוך מקשר בין הסעיפים, וגם במקרה של כהן שהרג דעתו, שיש מקום להקל (ועיין בדף לפרשת קרח שנה ב').

² מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, לשים את הדף במקומך או להעביר למשפחה? מוזמן: tora2338@gmail.com